

ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ κ. ΣΤΡ. Κ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

Διευθυντοῦ τῆς Α.Σ.Β.Σ.

[Δημοσιεύομεν κατωτέρω τὴν μαγνητοφωνηθεῖσαν ὁμιλίαν τοῦ κ. Διευθυντοῦ τῆς Α.Σ.Β.Σ., χωρὶς καμμίαν φραστικὴν μεταβολὴν διὰ τὴν δοθῆν, εἰ δυνατόν, ἢ θέρημ καὶ ὁ ἐνθουσιασμός της. Καὶ αἱ ρητορικαὶ ἐπαναλήψεις ἀκόμη δὲν ἀπηλείφθησαν, ὥστε νὰ διατηρηθῆ τὸ ἀρχικόν της κείμενον. Ἡ ὁμιλία αὐτὴ ἐγένετο ἐνώπιον ἑκατὸν εἴκοσι μετεκπαιδευομένων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον δημοδιδασκάλων κατόπιν ἐπισκέψεώς των εἰς τὴν Ἐνωτέραν Σχολὴν Βιομηχανικῶν Σπουδῶν. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου των μὲ ἐμπνευσμένα λόγια ἠὲχαρίστησε τὴν Σχολὴν διὰ τὴν συναδελφικὴν δεξιῶσιν καὶ ἐξέφρασε τὴν βαθυτάτην συγκίνησιν ὄλων διὰ τὴν τόσον διαφωτιστικὴν καὶ ζωηρότητα χειροκροτηθεῖσαν ὁμιλίαν τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Α. Σ. Β. Σ.].

Το κοινὸν ποῦ συχνάζει στὴν αἴθουσα αὐτὴ κάθε «Τετάρτη», γὰρ ν' ἀκούσει τίς διαλέξεις τῆς Σχολῆς, εἶναι κάπως διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ σημερινό. Ἐκεῖνο εἶναι κοινὸ εἰδικῶν ἐπιστημόνων καὶ ἀνθρώπων τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, οἱ ὅποιοι ἐνδιαφέρονται ἀμέσως γιὰ τὰ ζέοντα οἰκονομικά προβλήματα τοῦ τόπου, ὅπως τὰ ἀναπτύσσουν καὶ τὰ ἐξετάζουν διακεκριμένοι, ἀλήθεια, ὁμιλητές. Στὸ κοινὸ αὐτὸ ἀπευθυνόμεσθε ἀναντίρρητα μὲ εὐχαρίστηση, γιὰτὶ πρόκειται γιὰ ἀνθρώπους ποῦ παραστέκονται στὴ προσπάθεια μας καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ ἴδια προβλήματα τὰ ὅποια μᾶς ἀπασχολοῦν καὶ μᾶς ὡς ἐπιστήμονες.

Ἄλλὰ, ἀγαπητοὶ Συνάδελφοι, τὸ σημερινὸ κοινὸ εἶναι πραγματικὰ διαφορετικόν. Καὶ ἐνῶ στοὺς ἄλλους εἶναι φυσικὸ νὰ μιλεῖ κανεὶς σὰν ψυχρὸς ἐξεταστὴς ἐνὸς θέματος, πρὸς τὸ σημερινὸ κοινὸ εἶναι αὐθόρητο τὸ ὅτι ὁμιλῶ μὲ κάποια ἰδιαίτερη ἀγάπη καὶ μὲ κάποια ἰδιαίτερη συγκίνηση, γιὰτὶ σεῖς καὶ ἐμεῖς εἴμασθε ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα, εἴμασθε οἱ ἄνθρωποι οἱ ὠρισμένοι ἀπὸ τὴν Πολιτεία, εἴμασθε οἱ ἄνθρωποι οἱ ταγμένοι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας, ἀπὸ τὴν συνείδησή μας, ἀπὸ τὴν πίστη μας, ἀπὸ τὴν ἰδεολογία μας, νὰ ἐξυπηρετήσουμε τοὺς νέους, ἀπὸ τὴν ἡλικία τῶν ἑπτὰ χρονῶν, τοὺς νέους οἱ ὅποιοι εἶναι παιδιὰ σας καὶ εἶναι παιδιὰ μας,

γωνισμοῦ εἰς τὰς ὑπερποντίους ἀγορὰς δύνανται νὰ ἐξασκήσουν ἄμεσον ἐπίδρασιν. Οἰσοδῆποτε περιορισμὸς ἢ διακρίνησις τῶν περιθωρίων κέρδους ἀναλόγως τῆς μεταβολῆς τῶν ὑπερποντίων ἐμπορικῶν συνθηκῶν ἔχει πολὺ μικρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν τιμῶν. Ἐὰν εἶναι ὀρθὴ ἢ ἐρμηνεῖα αὐτῆ τῶν ἀριθμῶν τῶν ἐξαγωγῶν, τοῦτο ὑποδεικνύει ὅτι αἱ διακυμάνσεις εἰς τοὺς ὄρους τοῦ ἐμπορίου τοῦ Ἡν. Βασιλείου ἀπὸ τοῦ 1946 ὀφείλονται πολὺ περισσότερο εἰς τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς ὕψους τῆς ἀγορᾶς ἥτις καθορίζει τιμὰς πρῶτων ὕλων καὶ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, παρὰ εἰς οἴαν. δῆποτε σοβαρὰν παρέκκλισιν μεταξὺ τῶν ἐπικρατουσῶν συνθηκῶν προσφορᾶς καὶ ζήτησεως διὰ τὰς δύο σειρὰς ἐμπορευμάτων.

τους νέους που περιμένουμε να είναι ή χαρά και ή έλπίδα του μέλλοντος αυτού του τύπου

‘Επομένως, οι δεσμοί που μᾶς ένώνουν αυτή τή στιγμή είναι δεσμοί παραπολύ διαφορετικοί από τους ψυχρούς δεσμούς που κατ’ ανάγκην έχουμε με τους ανθρώπους που σκέπτονται οικονομικά ή με τους ανθρώπους τής οικονομικής πράξεως, που μᾶς παρακολουθοῦν και παραστέκονται σάν φίλοι στήν επίπονη εκπαιδευτική μας πορεία.

Γι’ αυτό θά μου συγχωρήσετε αυτήν τή συγκίνηση, που έχει σήμερα ένας παλιότερος από σᾶς Δάσκαλος. “Ένας άνθρωπος, που ξεπέρασε τᾶ τριάντα χρόνια τής διδακτικής δράσεως και επομένως καταλαβαίνει πολύ περισσότερο, ἴσως, από σᾶς τό πόσο πρέπει να είναι κανείς δοσμένος σ’ αυτό τό ἐπάγγελμα, που πραγματικά με ὑπερηφάνεια τό ἄσκοῦμε και για τό ὅποιο πραγματικά, όταν μᾶς ρωτοῦν, ἀνεξάρτητα από τίς ἄλλες ἀπασχολήσεις που έχουμε, μπορούμε ν’ ἀπαντοῦμε, με πολλή περηφάνεια και με πολλή συγκίνηση και με πολλή χαρά, με πλήρη κατανόηση του ἔργου μας και με πλήρη συναίσθηση τής ἀποστολῆς μας, ὅτι *εἴμαστε Δάσκαλοι.*

Γιατί αυτό εἴμαστε. “Όταν μᾶς λένε ὅτι εἴμαστε νομικοί ἢ οικονομολόγοι ἢ τεχνικοί, σκέπτομαι ὅτι πάρα πάνω ἀπό ὅλα αυτά, ἀπό τήν Ἐπιστήμη ἢ ἀκόμη ἀπό τήν ἄσκηση τής Δικαιοσύνης, στέκεται αυτή ἡ χαρά και ἡ περηφάνεια του να μπορείς να μεταδίδεις τίς γνώσεις σου στους ἄλλους. Καί ὄχι τίς γνώσεις σου. Αυτό είναι τό λιγότερο που μπορεί να μεταδώσουμε. Αυτό τό ὄλον, τό εἶναι μας, τήν ψυχή μας, που προσπαθοῦμε να προσφέρουμε στους νέους για να τους δημιουργήσωμε ἦθος, να τους δώσουμε ψυχική ἀνάταση και να τους καλλιεργήσωμε πνευματικά, με μιᾶ φράση να τους κάνουμε πλήρεις ἄνθρώπους. Σκέπτομαι τί χαρά είναι να δημιουργεῖ κανείς ἕνα δεντράκι, που ξεπετιέται με τόν καιρό και δίνει δροσιά και χαρά. Ἄλλά τί εἶναι αυτό τό ἀσήμαντο ἔργο μπροστά σ’ αυτή τή χαρά και περηφάνεια που έχουμε ἑμεῖς — σεις κυρίως, όταν παραλαμβάνετε τό μικρό παιδάκι για να τό δημιουργήσετε πραγματικά ἕνα δενδρόλλιο, που θά τό παραλάβουμε ἑμεῖς μιᾶ μέρα, για να συμπληρώσουμε τό δικό σας ἔργο.

Γιατί ὅπως ἔχω πεῖ χίλιες φορές, ὄχι μπροστά σέ δημοδιδασκάλους, που θά μπορούσε να νομισθεῖ ἀπλό φιλοφρόνημα, ἀλλά σέ ἄλλους κύκλους : τό ἔργο του Δασκάλου τής πρώτης βαθμίδας, αυτό πρέπει να προσέξουμε, αυτό πρέπει να ἀγαπήσουμε. Τό Δάσκαλο πρέπει να δοῦμε με ἐνδιαφέρον και αὐτόν πρέπει να ἀγκαλιάσουμε με στοργή, γιατί αὐτός δέν είναι μόνο ἐκεῖνος που ἀνοίγει για πρώτη φορά τό παραθυράκι στα μάτια τής ψυχῆς του μικροῦ παιδιοῦ, δέν είναι μονάχα αὐτός που τό μαθαίνει να διαβάζει τήν ἐπιγραφή του καταστήματος ἢ τήν ἔφημερίδα, δέν είναι μόνο ὁ ἄνθρωπος που διδάσκει μόνο τήν πρόσθεση και τόν πολλαπλασιασμό, ἀλλά είναι προπαντός ὁ ἄνθρωπος που προσπαθεῖ, για πρώτη φορά, να καλλιεργήσει μέσα στήν ψυχή του παιδιοῦ ιδέες, συναίσθηματα, ἰδανικά.

Ποιές Ιδέες ; Θά σᾶς πῶ ἐγὼ ποιές εἶναι αἱ σύγχρονες Ιδέες. Ἰδέες πρῶτα τῆς ἁγίας Ἔργασίας, αὐτοῦ τοῦ δημιουργικοῦ μόχθου, πάνω στόν ὁποῖο μπορεῖ νά δημιουργηθεῖ πραγματικά καί ὁ ἠθικός πολιτισμός. Καί εἶναι ἀνάγκη γιά τήν Ἀνθρωπότητα ν' ἀποκτήσει τόν ἠθικό πολιτισμό γιά νά καταστή ἡ εὐημερία κτήμα ὄχι τῶν ὀλίγων, οὔτε ἀπλῶς τῶν πολλῶν, ἀλλά ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Καί ἀκόμη νά ἀναπτύξει μέσα στήν ψυχούλα αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ τήν ἔννοια τῆς Ἀγάπης, πού εἶναι πάρα πάνω ἀπ' ὅλα, τήν ἔννοια τῆς Δικαιοσύνης, πού ἔρχεται μετὰ τήν ἀγάπη καί τοῦ Ὁραίου, νά μπορέσει τέλος νά τοῦ ἀναπτύξει αὐτό τὸ ἐνδιαφέρον γιά ὅλα τὰ πράγματα, ὥστε μιὰ μέρα νά γίνει ἕνας πραγματικά χρήσιμος ἄνθρωπος.

Θά ἤθελα νά σᾶς πῶ ὅτι τὸ Ἰδανικό τῆς ζωῆς θά ἔπρεπε νά εἶναι αὐτό πού ἔχομε γραμμένο ἔξω, στό διάδρομο τοῦ Παρσορτήματος τῆς Α.Σ.Β.Σ., ἡ φράση δηλαδή τοῦ Ἰωνα Δραγούμη, «νά δημιουργήσουμε ὠραῖα δείγματα ἀνθρώπων καί Ἑλλήνων». Αὐτό εἶναι ὁ σκοπός σας, ἐπιτρέψτε μου νά σᾶς πῶ, ὅτι εἶναι περισσότερο ἢ τουλάχιστον ἐξ ἴσου καί ὁ δικός μας σκοπός.

Γιατί μέσα σ' αὐτό τὸν ἐπαγγελματία πού προσπαθοῦμε νά δημιουργήσουμε, τὸν ἱκανό, τὸν ἄξιο, τὸν παραγωγικό ἐπαγγελματία, οὐσιαστικά δὲν ἔχομε κανέναν ἄλλο σκοπὸ παρά νά δημιουργήσουμε τὸν ἄνθρωπο, καί ἀκόμη πάρα πάνω ἀπὸ αὐτόν, τὸν ὠραῖο Ἑλληνα, γιατί πιστεύω ὅτι ὁ ὠραῖος Ἑλληνας εἶναι πραγματικά ὠραῖος ἄνθρωπος.

*
* *

Ἀκόμη μιὰ φορά σᾶς εὐχαριστῶ γιατί μοῦ δώσατε τὴν εὐκαιρία αὐτῆς τῆς χαρᾶς καί αὐτῆς τῆς συγκινήσεως. Ἀλλὰ εἶμαι ὑποχρεωμένος νά εἰσελθῶ στό θέμα μου καί ν' ἀπαντήσω στὰ ἐρωτήματά σας. Τί εἶναι αὐτὴ ἡ Βιομηχανικὴ Σχολή ; Χρέος μου καί εὐχαρίστησή μου εἶναι νά σᾶς μιλήσω γι' αὐτήν, γιά νά ἔλθω στό τέλος ξανά νά σᾶς πῶ πάλι τοὺς δικούς σας πόθους, πού εἶναι δικοί μας πόθοι, τοὺς δικούς σας μόχθους πού εἶναι καί δικοί μας μόχθοι.

Κάθε θεσμὸς κοινωνικός, νομίζω, γιά νά μπορέσει νά ζήσει, γιά νά μπορέσει νά παραγάγει καρπούς, εἶναι ἀνάγκη νά στηρίζεται πάνω σὲ ἀνάγκες. Εἶναι ἀνάγκη νά ἐξυπηρετεῖ αὐτὲς τίς ἀνάγκες, καί κάθε θεσμὸς πρέπει νά εἶναι ἀνάλογος μὲ τίς συνθήκες πού ὑπάρχουν σ' ἕνα τόπο καί σ' ἕνα χρόνο, γιατί κάθε θεσμὸς πού εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν τόπο ἢ ἔξω ἀπὸ τὸν χρόνο, πού δὲν στηρίζεται πάνω σὲ σύγχρονες συνθήκες καί δὲν ἐξυπηρετεῖ σύγχρονες ἀνάγκες, κατ' ἀνάγκη εἶναι θεσμὸς περιττός καί κατὰ τὴν ὠραία φράση τοῦ Εὐαγγελίου, πού τόσο ἀγαπῶ πάντα νά τὴν ἀναφέρω, «πᾶν δένδρον σαπρὸν ἐκκόπτεται καί εἰς πῦρ βάλλεται».

Ἐάν ἡ Σχολή, ὅπως θά σᾶς δείξω, ἐξυπηρετεῖ ὠρισμένες ἀνάγκες εἶναι πολὺ χρήσιμη, ἐάν δὲν ἐξυπηρετεῖ αὐτὲς τίς ἀνάγκες αὐτοῦ τοῦ τόπου εἶναι ἕνα Ἴδρυμα περιττό, καί πρέπει νά καταργηθεῖ.

Ἡ ἐκπαίδευση, τὸ ξέρετε καλύτερα ἀπὸ μένα σεῖς πού εἴσθε παι-

δαγῶγοι —γιατί ἐγὼ πού εἶμαι ἀπλῶς δάσκαλος καὶ ξέρω πόσο ψηλότερα στέκεται ὁ παιδαγωγὸς ἀπὸ τοὺς δασκάλους— ἡ ἐκπαίδευση εἶναι ἕνα φαινόμενο πού κατ' ἀνάγκη καὶ αὐτὸ μεταβάλλεται καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ στηρίζεται πάνω σὲ σύγχρονες συνθήκες καὶ σὲ πραγματικὲς ἀνάγκες ἑνὸς τόπου, ἑνὸς λαοῦ. Αὐτὸ τὸ ἐκπαιδευτήριον, πού διαθέτει πάρα πολὺ πεινιχρὰ μέσα γιὰ νὰ μορφώσει τοὺς νέους, λέμε ὅτι εἶναι ἕνα ἐκπαιδευτήριον πού στηρίζεται σὲ πραγματικὲς ἀνάγκες τοῦ τόπου, μέσα ἀπὸ τίς ὁποῖες ξεπήδησε ἀπὸ τὰ κάτω. Δὲν εἶναι αὐθαίρετο δημιούργημα ἀπὸ τὰ πάνω.

Ξέρετε, ὅλοι σας, πάρα πολὺ καλά, ὅτι ὡς τὰ μέσα ἴσως τοῦ 19ου αἰῶνα ἡ ἐκπαίδευση, ἡ ἀνώτερη, ἦταν ἔργο μόνο τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐξω ἀπὸ τίς πέντε βασικὲς Σχολές τοῦ Πανεπιστημίου δὲν ἦταν δυνατό νὰ νοηθεῖ ἀνώτερη ἐκπαίδευση. Ὅλη ἡ ἐπιστήμη ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθεῖ μέσα σ' αὐτὴ τὴν «*Universitas*», γιὰ νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἀληθινὰ καλλιιεργεῖ τὸ πνεῦμα τῆς ἔρευνας, τὸ πνεῦμα τῆς ἀλήθειας, τὸ ὁποῖο, πρέπει νὰ τονίσουμε, εἶναι ἔργο καὶ καρπὸς κυρίως τοῦ ἀστικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἄλλὰ αὐτὸς ὁ ἀστικός πολιτισμὸς—πού μετὰ τὴ μεγάλη Γαλλικὴ Ἐπανάσταση ἄνοιξε διάπλατα τίς πόρτες σὲ ὄλους γιὰ νὰ σπουδάσουν—αὐτὸς ὁ ἀστικός πολιτισμὸς δημιούργησε δύο φαινόμενα, πού πρέπει νὰ τὰ προσέξουμε καὶ ἀπὸ ἐκπαιδευτικὴ ἄποψη.

Τὸ ἕνα φαινόμενο εἶναι ἡ ἀνάπτυξη τῆς Τεχνικῆς, καὶ ἡ Τεχνικὴ γίνεται στὸ 19ον αἰῶνα—καὶ ἴσως ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνα—ἕνας βασικός, ἕνας θεμελιώδης παράγων—ὄχι βέβαια ὁ μοναδικὸς—τῆς ὅλης οικονομικῆς, κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς, καὶ ἐπομένως καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Ἔτσι, παράπλευρα πρὸς τὸ Πανεπιστήμιο, δημιουργοῦνται Ἄνωτερες Τεχνικὲς Σχολές καὶ παράπλευρα στὸ Γυμνάσιο μέσες Τεχνικὲς Σχολές, προορισμένες νὰ καταρτίσουν στενὰ τεχνικοὺς ἀνθρώπους : μηχανικούς, μηχανολόγους, χημικοὺς κ.ἄ. γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰ παραγωγικὰ ἔργα, γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰ ἐργοστάσια, πού κάθε μέρα ξεπροβάλλουν καὶ συντελοῦν νὰ ἀλλάξει ἡ κοινωνικὴ, οικονομικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ.

Μαζί παρατηρεῖται καὶ ἕνα ἄλλο φαινόμενο πάρα πολὺ σημαντικό καὶ παραπολὺ σπουδαῖο. Ὅτι αὐτὴ ἡ στενὴ ἀγορά, μὲς στὴν ὁποία ἐκινεῖτο ὀλόκληρη ἡ οἰκονομία, ἡ μικρὴ πόλη μὲς στὴν ὁποῖαν γινόταν τὸ ἐμπόριο, ξαφνικὰ ξανανοίγει, καὶ ὅλος ὁ κόσμος, ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα γίνεται μία τεράστια ἀγορά, μέσα στὴν ὁποία γίνονται πλέον κάθε εἶδους τεράστιες συναλλαγές.

Νά, λοιπόν, δύο φαινόμενα πού πρέπει νὰ τὰ ἔχετε προσέξει ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν : ἡ ἀνάπτυξη τῆς Τεχνικῆς καὶ ἡ δημιουργία τῆς Διεθνούς Ἀγορᾶς. Ἡ διεθνὴς ἀγορὰ ἀνατρέπει τοὺς ὅρους τῆς οικονομικῆς ζωῆς, ἀνατρέπει τοὺς ὅρους αὐτοὺς πού συνήθως καλοῦμε ἐμπόριο. Ἔτσι, παράπλευρα στὸ Πανεπιστήμιο καὶ τίς Τεχνικὲς Σχολές, κατ' ἀνάγκη δημιουργοῦνται Σχολές οἱ ὁποῖες πρέπει νὰ μορφώσουν, ἐπαγγελματικὰ πλέον, τὸν ἄνθρωπο τῆς οικονομικῆς ζωῆς, γιατί ἡ μαθητεία στὸ «*κατά-*

στημα καὶ στὸ ἐμπορικό γραφεῖο δὲν ἐπαρκεῖ πιά ἢ ἀπαιτεῖ παραπολὺ χρόνο, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ μαθητεία στὸ ἐργοστάσιο δὲν ἱκανοποιεῖ τίς σύγχρονες τεχνικὲς ἀνάγκες.

Ἔτσι, ἀπὸ τὸ 1850, μποροῦμε νὰ παρατηρήσουμε μιὰ προϊοῦσα ἐξελίξη, ποὺ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς εἶναι βέβαια πάντα ὁ σεβασμὸς, πάντα ἡ πρωτοπορία τῆς κλασικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἄλλὰ παράλληλα πάει ἡ ἀνάπτυξη μιᾶς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, ποὺ ἔχει σκοπὸ νὰ δημιουργήσει τὸν ἱκανὸ καὶ μορφωμένο πλέον ἐπιχειρηματία. Τὰ οικονομικά —καὶ κατ' ἀνάγκη καὶ τὰ νομικά— προβλήματα παύουν νὰ εἶναι ἀπλά, γίνονται σύνθετα, δύσκολα.

Ἄντιλαμβάνεσθε πάρα πολὺ καλὰ ὅτι ὁ 19ος καὶ ὁ 20ος αἰώνας ἔζησαν σὲ μιὰ διαμάχη ἀνάμεσα στὴν ἀνθρωπιστικὴ, κλασικὴ ἄς ποῦμε, μόρφωση καὶ στὴν ἐπαγγελματικὴ κατάρτιση.

Στάθηκε ὀξὺς ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο κλάδων τῆς ἐκπαιδεύσεως ὅπου ἦρθε ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος. Ἐκεῖ ἡ ἀνθρωπότητα, ματώθηκε, πόνεσε, μόχθησε, καταστράφηκε, ἀλλὰ —πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσουμε— ὁ πόλεμος ταυτόχρονα στάθηκε καὶ δημιουργὸς νέων ἠθικῶν ἀξιών.

Δὲ θὰ μιλήσω γιὰ τίς ἄλλες ἠθικὲς ἀξίες, ἀλλὰ θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ προσέξουμε ἓνα φαινόμενο, τὸ ὅποιο νομίζω ὅτι συνέλαβε αὐτὴ ἡ Σχολή. Τὸ φαινόμενο ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἀνταγωνισμὸς, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει διάκριση μεταξὺ ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως καὶ ἐπαγγελματικῆς καταρτίσεως.

Γιατὶ εἶναι πλέον κενὸ πράγμα ἡ μόρφωση τοῦ ἀνθρώπου ἔξω ἀπὸ τὴν παραγωγή, ὅπως εἶναι στεγνὸ πράγμα καὶ ἀκατανόητο καὶ ἀσύλληπτο, ἴσως τιποτένιο, ἡ ἔννοια τοῦ ἀπλοῦ ἐπαγγελματία. Εἶναι ἀνάγκη πλέον νὰ διαμορφώσουμε ἓνα νέο Ἰδανικό.

Τὸ Ἰδανικὸ αὐτὸ μᾶς τὸ ᾗδωκε ὁ πόλεμος. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ τέτοια γέννα, ἦταν φυσικὸ νὰ δημιουργηθοῦν νέα προβλήματα καὶ νέα Ἰδανικά· καὶ ἓνα ἀπ' αὐτὰ ποὺ κυρίως μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι τὸ νέο Ἰδανικὸ τῆς Ἐκπαιδεύσεως : ὁ παραγωγικὸς ἄνθρωπος. Ὅχι πιά ὁ στεγνὸς ἐπαγγελματίας, ὄχι πιά ὁ κενὸς ἄνθρωπος, τὸν ὅποιο εἶδαν οἱ ἄνθρωποι ποὺ ζήσαν τὴν παλιὰ ἐποχὴ. Σήμερα ὁ ἄνθρωπος ἔχει σκοπὸ νὰ παραγάγει γιὰ νὰ γίνῃ συντελεστὴς τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ φανεῖ χρήσιμος καὶ ὠφέλιμος καὶ στοὺς ἄλλους, γιατί δὲν εἶναι ὁ ἑαυτὸς μας τὸν ὅποιο ζητοῦμε νὰ καλλιεργήσουμε πνευματικά, ἀλλὰ εἶναι ὁ ἑαυτὸς μας γιὰ νὰ τὸν διαθέσουμε στὴν ὕπηρεσία τῶν ἄλλων.

Αὐτὸ εἶναι τὸ νέο ἐκπαιδευτικὸ Ἰδανικό, καὶ αὐτὸ τὸ ἐκπαιδευτικὸ Ἰδανικὸ προβάλλει ἡ Βιομηχανικὴ Σχολή. Ὅχι πιά σὰν τεχνικὴ σχολή, ὄχι σὰν ἐπαγγελματικὴ σχολή, ἀλλὰ σὰ Σχολὴ ποὺ συνδυάζει καὶ συνθέτει μέσα σ' ἓνα ἄρμονικό, ἐλπίζουμε, σύνολο, ποὺ εὐχόμεθα νὰ τὸ ὀλοκληρώσουμε, σύνολο ποὺ ἐκφράζεται σὲ αὐτὲς τίς δυὸ καὶ μόνον λέξεις : «Παραγωγικὸς ἄνθρωπος!» Ἄνθρωπος ὑπὸ τὸν ὄρο νὰ εἶναι παραγωγός. Παραγωγός, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ὄρο νὰ εἶναι ἄνθρωπος. Νὰ μιὰ ἰδιορρυθμία,

την ὁποία δὲ θά συναντήσετε γιὰ Ἴδανικὸ πουθενά ἄλλοῦ. Ὑπερηφανεύομαστε ὅλοι οἱ Καθηγητὲς γι' αὐτό.

Δεύτερο, σὰς εἶπα, ὅτι ἡ ἐκπαίδευση πρέπει νὰ ἐξυπηρετῇ ὀρισμένες ἀνάγκες καὶ οἱ οἰκονομικὲς ἀνάγκες εἶναι σὲ κάθε ἐποχὴ καὶ σὲ κάθε τόπο καθορισμένες. Ὑπάρχει τὸ βασικὸ πρόβλημα τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ παραγωγὴ ἔχει διαφοροὺς κλάδους: τὴ Γεωργία, τὴ Μεταλλεία, τὴ Βιομηχανία, τὴ Συγκοινωνία, τὴς Ἀσφάλειες, τὴς Τράπεζες.

Πολλαπλοὶ εἶναι σήμερα οἱ κλάδοι μέσα στοὺς ὁποίους ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ ἀποδώσει τὸ μέγιστο τῶν ἀγαθῶν ὑπὲρ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Κανένας σήμερα δὲν μπορεῖ ν' ἀμφισβητήσῃ ὅτι καὶ στὴν Χώρα αὐτῇ, ποῦ εἶναι κατ' ἐξοχὴν γεωργικὴ ἐπὶ τοῦ παρόντος—ἄς ἐλπίσουμε ὅτι στὸ μέλλον δὲ θὰ εἶναι μόνο γεωργικὴ—χρειάζεται, ἀλήθεια, μὴ πληθώρα γεωργικῶν σχολῶν, ποῦ θ' ἀρχίζουν ἀπὸ τότε ποῦ ἀφήνετε σεῖς τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὸ σχολεῖο μέχρις τῆς στιγμῆς ποῦ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ θὰ γίνον ἔπισητῆμονες στὴν Ἀνωτάτη Γεωπονικὴ Σχολή, ὅπως κανένας δὲ μπορεῖ ν' ἀμφισβητήσῃ ὅτι ἡ χώρα ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τεχνικούς: μηχανικούς, μηχανολόγους, ἀρχιτέκτονες, ἠλεκτρολόγους, ποῦ πρέπει νὰ σπουδάσουν ἀπὸ τὰ κατώτερα σχολεῖα ὡς τὸ Πολυτεχνεῖο, ποῦ ἀποτελεῖ τὴν κορυφὴ τῆς τεχνικῆς καταρτίσεως.

Ὅπως κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι τὸ ἐμπόριο εἶναι ἓνας κλάδος τῆς παραγωγῆς, ὅτι οἱ Τράπεζες εἶναι χρήσιμα ἰδρύματα στὸν τόπο αὐτό, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν πρέπουσα ὀργάνωσή τους, καὶ ἐπομένως ὀρθῶς καὶ ἡ Πολιτεία πρέπει νὰ ἔχει μίαν Ἀνωτάτη Ἐμπορικὴ Σχολή, ὅπως καὶ μέσες καὶ κατώτερες πρακτικὲς ἐμπορικὲς Σχολές, ποῦ νὰ ἐξυπηρετοῦν αὐτὲς τὴς παντοειδεῖς ἀνάγκες, τὴς ὁποῖες ἔχει δημιουργήσει τὸ ἐμπόριο.

Ἄλλὰ ἡ χώρα μας εὐτυχῶς δὲ ζεῖ μόνο ἀπὸ τὴ γεωργία καὶ δὲ ζεῖ μόνον ἀπὸ τὸ ἐμπόριο. Ἀλλοίμονο ἂν εἴμαστε μὴ τόσο λίγο ἀναπτυγμένη Χώρα στὸν κόσμον. Γιατί, ὅπως ξέρετε, μετὰ τὴς τεχνικῆς ἐπινοήσεως τοῦ 18ου αἰῶνα, ἡ κυριαρχία, τὸ κύρος, ἡ δύναμη, ὁ πλοῦτος—θὰ σὰς πῶ κάτι τὸ ὁποῖον θὰ τονίσω καὶ στὸ τέλος τῆς ὁμιλίας μου— ἡ ἔθνικὴ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ ἔθνικὴ ἀνεξαρτησία—περιέρχονται στὴς χώρες ἐκεῖνες ποῦ κατορθώνουν νὰ ἀναπτύξουν τὴ βιομηχανία τους.

Καὶ εὐτυχῶς ἀπὸ τὸ 1923, στὸν τόπον μας ἀναπτύσσεται αὐτὸς ὁ πλουτοπαραγωγὸς κλάδος ποῦ λέγεται βιομηχανία, καὶ τὴ βιομηχανία αὐτὴ πρωτίστως, ὅπως ἐπίσης τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ζηταίει νὰ ἐξυπηρετήσῃ αὐτὴ ἡ Σχολή, στὴν ὁποία μᾶς κάματε τὴν τιμὴ νὰ προσέλθετε σήμερα γιὰ νὰ μᾶς ἀκούσετε.

Ἡ Βιομηχανία εἶναι ἡ ἐπεξεργασία τῆς πρώτης ὕλης μὲ τὴ βοήθεια μηχανῶν, μὲ τὴ βοήθεια ἐργατῶν, τεχνιτῶν, καὶ ὑπαλλήλων γιὰ νὰ παραχθῆ ἓνα νέο ἀγαθόν, ποῦ εἶναι χρησιμότερο καὶ καταλληλότερο γιὰ τὴς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων. Ἐδῶσα τὸν ὀρισμὸ τῆς Βιομηχανίας ἀκριβῶς γιὰ νὰ σὰς δώσω τὴν ἔννοια τῆς ἐκπαιδευτικῆς αὐτῆς τῆς Σχολῆς. Ἀναντίρρητα,

τὸ ἀντιλαμβάνεσθε μόνοι σας, ἡ Βιομηχανία, ὅπως καὶ ἡ Γεωργία εἶναι σύνθετα φαινόμενα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, τῆς παραγωγικῆς μηχανῆς τοῦ τόπου αὐτοῦ. Εἶναι ἀπὸ τῆ μιᾶ μεριά ἕνα φαινόμενο τεχνικὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἕνα φαινόμενο οἰκονομικόν, καὶ κατ' ἀνάγκη αὐτὰ τὰ δύο φαινόμενα παρουσιάζουν μιὰν ἀνάγκη διοικητικὴν, ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως, πάνω στὴν ὁποία καὶ θὰ ἐπιμείνουμε.

Ἐναντίρρητα, γιὰ νὰ γίνει ἡ ἐπεξεργασία τοῦ βαμβακιοῦ σὲ ὕφασμα χρειάζεται τὸ μηχανικός, ὁ μηχανολόγος, ὁ ἠλεκτρολόγος, ἀπαραίτητοι παράγοντες στὴ ζωὴ καὶ τὴ λειτουργία τοῦ ἐργοστασίου. Ἄλλὰ, παράλληλα πρὸς τὸ μηχανολόγο καὶ τὸν ἠλεκτρολόγο, ὑπάρχουν κύρια προβλήματα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσει ὁ ἄνθρωπος ποῦ ξέρει τὴν οἰκονομικὴν πιά λειτουργία αὐτῆς τῆς βιομηχανικῆς μονάδας. Καὶ αὐτὰ τὰ προβλήματα ποῦ θ' ἀντιμετωπίσει ὁ διοικῶν πλεόν, ὁ διευθύνων αὐτῆ τῆ βιομηχανικῆς μονάδα, αὐτὰ τὰ προβλήματα ἔρχεται νὰ ἀντιμετωπίσει στὸ σύνολό τους τὸ ἐκπαιδευτικὸ αὐτὸ Ἴδρυμα, ποῦ ἔχω τὴν τιμὴ νὰ διευθύνω.

*
* *

Τὶ προβλήματα εἶναι αὐτὰ : Γι' αὐτὰ τὰ προβλήματα θὰ σᾶς τὰ μιλήσω, μιὰ καὶ αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴ βάση τοῦ προγράμματος μας.

Ἡ Σχολὴ αὐτὴ ἔχει μιὰ νομικὴ ἰδιορρυθμία, ὅτι ἔχει τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἐλλίσσεται στὸν καταρτισμὸ τοῦ προγράμματός της, κατὰ τρόπο ὥστε νὰ ἐξυπηρετεῖ πραγματικὰς ἀνάγκες. Ὅτι μᾶς χρησιμεύει ἀναγράφεται στὸ πρόγραμμα, ὅ,τι δὲ χρησιμεύει στὴ ζωὴ ἀπορρίπτεται ἀπὸ τὸ πρόγραμμα.

Ἐὰν αὖριο νέες συνθήκες διαμορφωθοῦν καὶ ἐπομένως νέες ἀνάγκες προκύψουν, θὰ συμπεριλάβουμε στὸ πρόγραμμα ὅ,τι εἶναι ἀπαραίτητο καὶ θὰ ἀπορρίψουμε ὅ,τι εἶναι περιττὸ καὶ ὄχι μόνο σὰν διδακτὰ ὕλη, ἀλλὰ θὰ τὸ προσθέσωμε καὶ σὰ μάθημα ἢ θὰ τὸ ἀπορρίψουμε σὰ μάθημα. Θὰ προσθέσωμε Καθηγητὴ, ὅταν εἶναι ἀπαραίτητος, καὶ θὰ παραιτηθοῦμε ἀπὸ τὶς ὑπηρεσίαις τοῦ περισσοῦ Καθηγητῆ.

Αὐτὸ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῆς τῆς Σχολῆς. Συνεπῶς στὴ Σχολὴ σήμερον—καὶ ὅταν λέμε σήμερον αὐτὸ δὲν διαρκεῖ ἕνα χρόνον βέβαιον—ἀντιμετωπίζουμε ὀρισμένα προβλήματα καὶ μὲ βάση αὐτὰ τὰ προβλήματα καταρτίζουμε τὸ πρόγραμμά μας.

Ποῖα εἶναι τὰ προβλήματα αὐτὰ ; Πρῶτα σᾶς εἶπα ὅτι κατ' ἀνάγκη μιὰ βιομηχανικὴ μονάδα ἔχει οἰκονομικὰ προβλήματα. Συνεπῶς, τὸ πρόγραμμα περιλαμβάνει ὅλα τὰ μαθήματα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θὰ καταρτίσουν τὸν ἀπόφοιτό της ἱκανὸ πρῶτα νὰ σκεφθεῖ οἰκονομικὰ, δεῦτερον νὰ εἶναι ἐνήμερος τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων καὶ τρίτον, νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ἀντιμετωπίσει τὰ προβλήματα ποῦ θὰ τοῦ παρουσιασθοῦν μὲ βάση τὶς θεωρητικὰς σκέψεις ποῦ τοῦ ἴδωκε ἡ οἰκονομικὴ του μὀρφωση ἐδῶ.

Ἄλλὰ ἡ οἰκονομικὴ μὀρφωση εἶναι ἀτελής, καὶ αὐτὸ νομίζω ὅτι σήμερον ἀποτελεῖ τὸ μειονέκτημα ἄλλων Σχολῶν, ἐὰν παράπλευρά της δὲν

στέκεται ή εξέταση τών οικονομικών προβλημάτων, όπως γίνονται στην πράξη. Δέν άρκει άπλως ή θεωρία, άν και όλοι άντιλαμβανόμαστε την άξια της θεωρίας. Δέν μπορεί ό πρακτικός νά ύψωθεί στη σφαίρα στην όποια άνήκει ό θεωρητικός. Άλλά ό θεωρητικός καθίσταται πλέον κενός, άν δέν είναι σέ θέση νά άντιμετωπίσει και νά ύδει αυτά τά προβλήματα της θεωρίας μέσα στην οικονομική ζωή με τις ποικίλες μορφές και τις περιέργες, ένιότε, έκδηλώσεις με τις όποιες αυτά παρουσιάζονται.

Νά γιατί, παράπλευρα πρós τή θεωρία, ή Σχολή δέ διστάζει νά δηλώσει ότι δέν άρκεϊται σ' αύτή τή θεωρητική εξέταση τών ζητημάτων. Άλλά προχωρεί, χωρίς νά θεωρεί ότι άποτελεϊ αυτό μείωση της άνώτερης άξίας της, και θεωρεί άναγκαία την εξέταση τών πρακτικών προβλημάτων· έπομένως έχει μαθήματα πού συμπληρώνουν και όλοκληρώνουν τή θεωρητική οικονομική μόρφωση.

Άλλά αυτά τά προβλήματα, τά οικονομικά κατ' άνάγκη, δημιουργούν έννομες σχέσεις άνάμεσα στους άνθρώπους, και ύπάρχουν, έπομένως νομικά ζητήματα πού κατ' άνάγκη πρέπει νά γνωρίζει ό φοιτών σέ μιá Άνώτερη Σχολή, προορισμένη νά τόν καταστήση ένα άνώτερο διοικητικό στέλεχος. Άλλά προσέξτε τή διαφορά μας. Έδώ δέν καταρτίζουμε πλέον νομικούς, δέ βασανίζουμε τους σπουδαστές με τους ξερούς νομικούς κανόνες, δέν άπασχολούμεθα νά συζητήσουμε τις διάφορες άπόψεις πάνω στο Α' θέμα τών διαφόρων έπιστημόνων, όπως όρθά κάνει ή Νομική Σχολή, όπως κακώς κάνουν άλλες Σχολές, αλλά άποβλέπουμε νά τού δώσωμε άκριβώς τήν άποψη πού ύποστηρίζεται σήμερα, γιατί αύτή ή άποψη θά τού είναι χρήσιμη, γιά νά άντιληφθει ποιά νομικά ζητήματα τού δημιουργεί μιá όποιαδήποτε συναλλαγή την όποία διενεργεί με άλλους.

Σας είπα έπίσης ότι ή Βιομηχανία είναι ένα τεχνικό θέμα και ό διοικών τή Βιομηχανία δέν είναι δυνατό παρά νά είναι ένημερωμένος στα προβλήματα της τεχνικής όργανώσεως και της τεχνικής λειτουργίας αύτης της έπιχειρήσεως. Γι' αυτό τó λόγο, μέσα στη Σχολή, χωρίς βέβαια νά φιλοδοξοιμε νά καταρτίσουμε τεχνικούς, χωρίς νά δημιουργοιμε μηχανικούς ή μηχανολόγους ή ηλεκτρολόγους, άποβλέπουμε νά δώσουμε μιá ένημέρωση στους σπουδαστές μας, σχετική με τά προβλήματα της τεχνικής όργανώσεως και λειτουργίας, ώστε αύτή ή μεταποίηση της ύλης, αυτό τó θαυμαστό έργο της μετατροπής με τά σύγχρονα μέσα τών πρώτων ύλών σέ ποικιλώτατα προϊόντα της βιομηχανίας, νά μην είναι άκατανόητο γιά κείνον πού διευθύνει τήν έπιχείρηση αλλά, αντίθετα, νά μπορεί, όταν βρεθει στη διοίκηση μιās έπιχειρήσεως, νά άντιλαμβάνεται με ποιό τρόπο γίνεται αύτή ή παραγωγή. Θέλουμε νά τόν καταστήσουμε ένημερωμένο συνεργάτη τού τεχνικού και όχι άβουλο όργανό του, πιστεύοντας ότι ή συνεργασία αύτή, αύτή ή άμοιβαία κατανόηση τού τεχνικού και διοικητικού στελέχους, θά ώφελήσει τήν παραγωγή.

Άλλά, άγαπητοί Συνάδελφοι, τó θέμα τó κύριο πού μάς άπασχολεί δέν είναι τόσο ή οικονομική κατάρτιση, δέν είναι τόσο ή νομική ή ή

τεχνική ἐνημέρωση τῶν σπουδαστῶν. Εἶναι κάτι τι ἄλλο, πού μᾶς ἀπασχολεῖ. Καί αὐτή εἶναι ἡ πρωτοτυπία τῆς Σχολῆς καί πάνω στό σημεῖο αὐτό θά παρακαλέσω νά ἐντείνετε τήν προσοχή σας.

Θά σᾶς πῶ κάτι, πού ἴσως θά σᾶς φανεῖ σήμερα περίεργο καί ὅμως εἶναι τόσο ἀληθινό. Χιλιάδες χρόνια ἐργάζεται ἡ Ἀνθρωπότητα, μοχθεῖ, παράγει, ἐξελίσσεται τεχνικῶς, ἀναντίρρητα προοδεύει. Ἄναμφίβολα οἱ ἄνθρωποι μέ μεγάλη χαρά καί περηφάνεια, δίκαιη περηφάνεια, χαιρέτησαν ὅλες τίς μεγάλες ἐφευρέσεις τοῦ 18ου, τοῦ 19ου καί τοῦ 20οῦ αἰώνα. Γιατί χάρη σ' αὐτές πλήθυναν τὰ ἀγαθὰ καί γίναν προσιτὰ σέ ὅλους.

Ἄλλὰ σ' ὅλη αὐτή τή διαδρομὴ τῶν αἰώνων, οἱ ἄνθρωποι ξέχασαν ὅτι τὸ θέμα δὲν εἶναι ἀπλῶς νά ἀποκτήσουμε ἕνα κτίριο γιὰ νά ἐγκαταστήσουμε μηχανές καί ἐργαλεῖα παραγωγῆς τοῦ οἰουδήποτε ἀγαθοῦ. Ὅτι δὲν εἶναι κυρίως τὸ ψωμί, λόγου χάρη, πού πρέπει νά παραγάγουμε καί ἐπομένως δὲν εἶναι μόνο ὁ σπόρος ἢ τὸ μηχανήμα ἢ ἡ ἀλωνιστικὴ μηχανή, ἢ θεριστικὴ μηχανή, πού πρέπει νά μᾶς ἐνδιαφέρουνε, δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ ὕφαντουργικὴ ἢ κλωστικὴ μηχανή ἢ τὸ ὕφασμα πού πρέπει μόνο νά μᾶς ἀπασχολεῖ, ἀλλὰ προπαντὸς ὑπάρχει ἕνας κόσμος πού ἐργάζεται, πού μοχθεῖ, γιὰ τὸν ὁποῖο μοχθοῦμε, γιὰ τὸν ὁποῖο ἐργαζόμεθα, καί αὐτὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Αὐτὸς εἶναι ὁ κύριος σκοπός. Στὸν ἄνθρωπο, τὸν παραγωγό, σὰν ἀντικείμενο ἐνδιαφέροντος τῆς πολιτείας καί σὰν ἀντικείμενο ἐνδιαφέροντος τῆς κοινωνίας, πρέπει νά στραφοῦμε. Καί θά σᾶς πῶ καί κάτι ἄλλο, ἀκόμη σπουδαιότερο· ὅτι τὸν ἄνθρωπο σὰν ἀντικείμενο ἐνδιαφέροντος—στοργῆς τῆς ἴδιας ἐπιχειρήσεως τὸν ἀνακαλύψαμε μετὰ τὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμο. Ὁ ἄνθρωπος ὑπῆρξε— ὅσο κι ἂν φαίνεται παράδοξο— ἡ μεγάλη ἀνακάλυψη μετὰ τὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμο. Γύρω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο αὐτόν, ὁποῖος ἐργάζεται γιὰ νά παραγάγει ἀγαθὰ καί γιὰ τὸν ὁποῖο, ἄλλωστε, ἐργαζόμαστε γιὰ νά παραγάγουμε, γύρω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο αὐτόν ὑπάρχουν χίλια δυὸ προβλήματα, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα σᾶς ἀπασχολοῦν καί σᾶς, ὅπως καί μᾶς, σὰ δασκάλους.

Τὰ προβλήματα αὐτὰ εἶναι προβλήματα ὀργανώσεως τῆς ζωῆς του, ὀργανώσεως τῆς παραγωγῆς, τῆς διοικήσεώς του, προβλήματα ψυχολογικά, προβλήματα πραγματικά, νομικά, ἀλλὰ συσχετιζόμενα μέ τὴν ἀνθρώπινη του ιδιότητα, προβλήματα ὑγείας, προβλήματα περισσότερης ἀποδόσεώς του. Καί αὐτὰ τὰ προβλήματα, πού ἐμεῖς καλοῦμε «προβλήματα τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντος», αὐτὰ τὰ προβλήματα στό σύνολό τους ἀποτελοῦν τὴν κύρια ἀποστολή, ἂν θέλετε, τὴν κύρια ἰδιορρυθμία—ἐπιτρέψατέ μου νά τὸ πῶ— τὴ δίκαιη ὑπερηφάνεια τῆς Σχολῆς μας

Γιατί μέχρι σήμερα καμιὰ Σχολὴ δὲν εἶδε, ἐκτὸς ἀπὸ τίς μηχανές, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐργαλεῖα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κτίρια καί τίς νομικὲς σχέσεις, ἀπὸ τοὺς νόμους, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ οἰκονομικά προβλήματα, δὲν εἶδε αὐτόν τὸν παράγοντα, αὐτὸ τὸ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, πού λέγεται Ἀνθρώπος. Καί γι' αὐτόν ἀσχολούμεθα καί αὐτὰ εἶναι τὰ προβλήματα γιὰ τὰ ὁποῖα ἴσως αὔριο ζητήσουμε καί τὴ δική σας συνεργασία, τὴ δική σας συν-

δρομή. Προβλήματα νέα, αναντίρρητα νέα, που οδηγούν ακόμη σε μια νέα αντίληψη της κοινωνικής ζωής.

Γιατί νέα αντίληψη της ζωής; Γιατί αν μπορούσα, αν είχα το χρόνο να σας ενημερώσω σε όλη αυτή την κίνηση, που γίνεται στην Αμερική και στην Ευρώπη, θα σας έλεγα ότι αυτά ακριβώς τα νέα προβλήματα άλλαξαν βασικές απόψεις της ζωής. Νά μια βασική άποψη την οποία θέλω να σας τονίσω. "Άλλοτε, νόμος μεταξύ των εργαζομένων και των εργοδοτών ήταν η πάλη των τάξεων. Ο Κάρολος Μάρξ σωστά είδε το φαινόμενο αυτό στην εποχή του. Υπήρχε αναντίρρητα μια άδυσώπητη πάλη ανάμεσα στους εργαζόμενους και στους εργοδότες. Πάλη που έφτανε ως το σημείο οι εργάτες να καταστρέφουν τις μηχανές χωρίς να γνωρίζουν ότι η μηχανή αυτή υπήρξε δημιούργημα ανθρώπων και ότι αυτή η μηχανή εργάζεται για το συμφέρον των ανθρώπων.

Γιατί υπήρξε αυτή η άδυσώπητη πάλη, αυτή η πάλη που σήμερα δε βλέπουμε σχεδόν πιά στην Ευρώπη, δε βλέπουμε, πολύ περισσότερο στην Αμερική; Υπήρχε, γιατί ο εργοδότης ένιωθε τον έαυτό του ολότελα ξένο προς τη μάζα των εργαζομένων. Ο εργοδότης αδιαφορούσε για την δυστυχία, ακόμα, αν θέλετε και για την πείνα και την εξασθλίωση, αν θέλετε και για την εξασθλίωση αυτού του εργαζόμενου κόσμου. Πολλοί—πάρα πολλοί—ακόμα πίστευαν στην αναγκαιότητα της εξασθλίωσης των εργαζομένων. Και ακόμη γιατί οι εργάτες δεν έβλεπαν ότι υπάρχει μια έννοια συμφερόντων στην επιχείρηση. Έβλεπαν τον εργοδότη σαν ένα έχθρο άμειλικτο που έπρεπε να χτυπήσουν, που έπρεπε απαραίτητα να έξοντώσουν.

"Ως ότου έγινε αυτή η επανάσταση ή ιδεολογική, που ακόμα δεν έχουμε αντιληφθεί στην Ελλάδα. Ποιά επανάσταση; "Ότι η επιχείρηση δεν είναι πιά ιδιωτική υπόθεση. Η επιχείρηση μπορεί να ανήκει σε ορισμένα πρόσωπα—σήμερα στην Ευρώπη και στην Αμερική δεν ανήκει καν σε ορισμένα πρόσωπα—ότι δεν υπάρχουν έκμεταλλευτές και έκμεταλλεούμενοι αλλά υπάρχουν εργαζόμενοι και πραγματικά συνεργαζόμενοι και συνενδιαφερόμενοι. Άληθινά μια επανάσταση ειρηνική πραγματοποιήθηκε, όταν οι εργαζόμενοι μέσα σ' ένα κοινό χώρο ένιωσαν ότι δεν έξυπηρετεί κανένα, ούτε τους εργοδότες ούτε και τους εργάτες, ή πάλη και η αντίθεση, αλλά ότι η απόδοση, ή μεγαλύτερη και ή καλύτερη απόδοση είναι το κοινό όλων συμφέρον. "Όσο το δυνατόν μεγαλύτερη απόδοση, κάτω από όσο το δυνατό καλύτερους όρους για τους εργαζομένους για να εύημερήσει ο τόπος, για να ανεβάσουμε το βιοτικό ύλικό επίπεδο. Γιατί όταν ανέβει το ύλικό επίπεδο, έχουμε τη δυνατότητα να ανέβει και το πνευματικό και το ήθικό επίπεδο του Λαού. Αυτό είναι το 'Ιδανικό, γιατί «ούκ έπ' άρτω μόνον ζήσεται άνθρωπος».

"Η επιχείρηση δεν υπάρχει πιά για τον εργοδότη στις κεφαλαιοκρατικές χώρες. Υπάρχει για το σύνολο. Από τότε; Από τη στιγμή που και ο εργοδότης και οι εργάτες κατάλαβαν ότι υπάρχουν κοινά προβλήματα, τα προβλήματα του ανθρώπινου παράγοντα, που πρέπει να έξετάσουν και

πού πρέπει νά τά ἐπιλύσουν, ὄχι σάν ἐχθροί ἀλλά συνεργαζόμενοι μέσα στὸν ἴδιο χῶρο, γιατί ἔχουν κοινὰ συμφέροντα, κοινές ἐπιδιώξεις. Ἄλλο θέμα οἱ ταξικὲς καὶ πολιτικὲς διαφορές. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἰδεολογία τῆς Σχολῆς καὶ γι' αὐτὴ τὴν ἰδεολογία ἐμεῖς ὑπερηφανευόμαστε, ἔστω καὶ ἂν μᾶς χτυποῦν ἀπὸ πολλὲς μεριές. Γιατὶ ζητοῦμε τὸν ἄνθρωπο σάν παραγωγὸ νά τὸν ἀναδείξουμε, καὶ τὸν παραγωγὸ πραγματικὰ νά τὸν βελτιώσουμε καὶ νά τὸν ἐξυψώσουμε σάν ἄνθρωπο.

Νά λοιπὸν πῶς, μέσα ἀπὸ τίς ἀνάγκες τίς νέες, μέσα ἀπὸ τίς νέες συνθήκες, ἐπρόκυψε ἕνα νέο Ἐκπαιδευτήριον, πτωχότατο σὲ μέσα, πλοῦσιο σὲ νέες ἰδέες. Φτωχὴ οἰκονομικά, φτωχὴ σὲ μέσα, ἀλλὰ ἐγὼ νομίζω πλοῦσια σὲ αἰσθήματα, πλοῦσια σὲ ἐνθουσιασμό καὶ πλοῦσια σὲ πίστη καὶ σὲ ἰδανικά, πλοῦσια, ἀφάνταστα πλοῦσια σὲ ῥώμη πνεύματος καὶ ψυχῆς, ἐπρόβαλε αὐτὴ ἡ Σχολή.

Γι' αὐτὸ πιστεύουμε ὅτι, χάρη στὴν ἐργασία πού γίνεται ἐδῶ μέσα, εἴμαστε σὲ θέση νά φέρουμε σὲ πέρας τὸ ἔργο τῆς Σχολῆς. Γιατὶ πιστεύουμε ὅτι οἱ νέοι, γιὰ νά γίνουν χρήσιμοι κοινωνικά καὶ παραγωγικά, δὲν ἀρκεῖ νά γνωρίζουν μόνο μερικὰ πράγματα ἀπὸ τὸ Ἰσχυρὸ Δίκαιο ἢ ἀπὸ τὴν Πολιτικὴ Οἰκονομία, ἢ ἀπὸ τὴ Μηχανογνωσία ἢ ἀπὸ τὴ Λογιστική. Δὲν θεωρεῖται ἀρκετὸ αὐτὸ μόνο. Ἴσως καθημερινῶς, θὰ ὑπάρχει πάντα κάποιος Καθηγητὴς γιὰ νά ὑπενθυμίζει ἀπὸ τῆς ἔδρας στοὺς νέους ἐκεῖνο πού χρειάζεται, τὸ «ἐν οὐ ἔστι χρεία», κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ὅτι προπαντὸς ἔχουν ἀνάγκη νά γίνουν «ἄνθρωποι». Νά κατανοήσουν τίς ὑποχρεώσεις πρὸς τὸ τόπο, πρὸς τὴν οἰκογένειά τους, νά κατανοήσουν τίς ὑποχρεώσεις πρὸς τὸ Ἔθνος, πρὸς τὴν Ἀνθρωπότητα, γιὰ νά γίνουν πραγματικὰ ἄνθρωποι. Νά κατανοήσουν τίς ὑποχρεώσεις τους πρὸς τὸ Σύνολο γιὰ νά ἔχουν τὴν ἀξίωση, ὡς ἄτομα, αὐτὸ τὸ Σύνολο νά ἐνδιαφερθεῖ γι' αὐτούς.

Ἴσως κάποια ἰδιορρυθμία, περισσότερος ἀνθρωπισμὸς νά ὑπάρχει στὴ Βιομηχανικὴ Σχολὴ ἀπὸ ὅ,τι εἶναι δυνατὸ νά ὑπάρχει σ' ἕνα συνηθισμένον ἐκπαιδευτήριον. Καὶ ἡ ἰδιορρυθμία αὐτὴ συνίσταται στὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Σχολὴ δὲν βλέπει τοὺς σπουδαστὲς τῆς μόνο φορεῖς θεωρητικῶν γνώσεων, χρησίμων γι' αὐτούς, γιὰ τὴν κοινωνία, γιὰ τὴν παραγωγὴ, ἀλλὰ καὶ ὀργανικοὺς παράγοντες τῆς διαδικασίας τῆς παραγωγῆς. Καὶ ὁ τρόπος αὐτὸς εἶναι νέος τρόπος ἀντιλήψεως γιὰ τὴ χώρα μας.

Μὲ λίγες λέξεις, ὁ νέος αὐτὸς τρόπος διδασκαλίας συνίσταται στὸ ὅτι ὁ σπουδαστὴς δὲν πρέπει νά ἀρκεσθεῖ στὴν ἀκαδημαϊκὴ παράδοση καὶ μόνον παρὰ πρέπει νά ζήσει καὶ μέσα στὴ ζωὴ, πρέπει νά ἰδεῖ τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ στὴν πορεία τῆς πραγματικῆς τῆς διαδικασίας. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ πρέπει ἀκόμα ὁ σπουδαστὴς, γιὰ νά ἀποκτήσῃ τὸ δίπλωμά του, νά μᾶς φέρῃ ἕνα πιστοποιητικὸ μῆς εὐδόκιμης ὑπηρεσίας στὴν πράξη. Γιατὶ θέλουμε τὸ στεφάνωμα τῆς θεωρίας, πού τοὺς διδάσκουμε ἐμεῖς, νά εἶναι ἡ πρακτικὴ τους κατάρτιση. Οἱ νεώτερες μέθοδοι διδασκαλίας, ὅπως ἡ καλούμενη «περιπτωσιακὴ μέθοδος», πού ἐφαρμόζουμε πράγματι, ἀποτελοῦν τὸ ἀπαύγασμα διδακτικῆς πείρας σὲ παγκόσμια κλίμακα γενεῶν

καί γενεών, αλλά κυρίως μελετήθηκαν και εφαρμόστηκαν στην Ἀμερική. Ἐκεῖ, καθὼς ξέρετε καί σεῖς οἱ δάσκαλοι, ἐφαρμόζεται ἡ μέθοδος κατὰ τὴν ὁποία τίθεται ἓνα πρόβλημα καὶ τὸ πρόβλημα αὐτὸ δὲν τὸ ἐξετάζουμε πιά μονομερῶς, ἀφοῦ στὴν πραγματικότητα παρουσιάζεται κατὰ ἀπὸ ποικίλες πλευρὰς στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ, γιατί εἶναι πρόβλημα πραγματικὸ καὶ πρέπει νὰ τὸ δοῦμε ἀπὸ τὴν πραγματικὴ του μορφή. Ἄν εἶναι ἓνα πρόβλημα, ἄς ποῦμε, μιᾶς ἀγοραπωλησίας ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, αὐτὴ ἡ ἀγοραπωλησία βέβαια θὰ διδαχθεῖ ἀπὸ τοὺς νομικοὺς, θὰ διδαχθεῖ ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῆς Τεχνικῆς τοῦ Ἐμπορίου, θὰ διδαχθεῖ ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῆς Λογιστικῆς, ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῆς Ὀργανώσεως. Ὅλοι μαζί πρέπει νὰ τὸ ἀντιμετωπίσουν, γιατί ἀπὸ τὴ στιγμή πού ὑπάρχει μία παραγγελία ἐμπορεύματος στοῦ ἐξωτερικοῦ ἴσαμε τὴ στιγμή πού τὸ ἐμπόρευμα αὐτὸ θὰ διατεθεῖ στὴν κατανάλωση, ὑπάρχουν τόσα πολλὰ στενά ἐνωμένα, τόσο πολὺ συυφασμένα προβλήματα, ὥστε δὲν γνωρίζετε στὴν πράξη ἂν σὲ ὀρισμένη στιγμή σὰς ἀπασχολεῖ περισσότερο ἡ λογιστικὴ καταχώριση ἢ ἡ νομικὴ διάταξη, ἢ ἂν αὐτὴ τὴ στιγμή πρέπει νὰ σκεφθῆτε περισσότερο τὴ διαφήμιση αὐτοῦ τοῦ προϊόντος ἢ τὴ μελλοντικὴ του ἀντικατάσταση μὲ ἄλλο καταλλήλοτερο.

Σὰς εἶπα ὅτι εἴμαστε τὸ φτωχότερο Ἴδρυμα καὶ ὅμως ὅταν θὰ λάβετε στὰ χέρια σας—καὶ θὰ σὰς παρακαλέσω νὰ τὰ δεχθῆτε—μικρὰ δῶρα τῆς Σχολῆς, τὸν «Ὀδηγὸν Σπουδῶν», τὰ περιοδικὰ τῆς, «ΣΠΟΥΔΑΙ» καὶ «ΝΕΑ τῆς ΑΣΒΣ» θὰ διερωτηθῆτε μήπως πραγματικὰ εἴμαστε πολὺ πλούσιοι, γιατί θὰ δῆτε ὅτι ὁ «Ὀδηγὸς Σπουδῶν» δὲν εἶναι ἀπλὴ παράθεση τῶν ὀνομάτων τῶν καθηγητῶν μὲ τὰ τηλέφωνα τους, ἀλλὰ ἐκεῖ μέσα δώσαμε ὅλη τὴν ψυχὴ μας, βάλουμε ὅλο μας τὸ «εἶναι» γιὰ νὰ δείξουμε τί ἐπιδιώκουμε, τί κατευθύνσεις ἔχουμε, τί μεθόδους ἀκολουθοῦμε μέσα στοῦ ἐκπαιδευτήριου αὐτοῦ. Καὶ θὰ παρακαλέσουμε σὰς, πού εἰστε οἱ περισσότερο ἐνδιαφερόμενοι, νὰ τὸν διαβάσετε, ὄχι γιατί πιστεύουμε ὅτι θὰ μᾶς ἀγαπήσετε μόνο—τὸ πιστεύουμε αὐτὸ ἀπολύτως—ἀλλὰ γιατί σεῖς εἰστε πιὸ εἰδικοί ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ μπορεῖτε νὰ πείσετε καὶ τοὺς ἄλλους γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἀποστολὴ καὶ τὴ σημασίαν τῆς Σχολῆς. Ἔτσι θὰ ταχθῆτε συμπαραστάτες στοῦ ἔργου τῆς. Γιατί αὐτὸ ζητοῦμε ἀπὸ σὰς καὶ τὴν Κοινωνία. Δὲν ζητοῦμε τὴν χειροκρότηση παρὰ ζητοῦμε τὴν κατανόηση, τὴν καθοδήγηση, τὴ συμπάρασταση, ἀκόμα τὴν αὐστηρὴν κριτικὴ. Γιατί ἀκόμα πιστεύουμε ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ διαρκὴς βελτίωση τῆς ἀποδόσεώς μας, χάρις στις παρατηρήσεις τῶν φίλων μας, γιατί καθῆκον μας θεμελιώδες εἶναι νὰ ἐπιδιώκουμε τὸ καλύτερο, ὄχι γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας—γιατί ἐμεῖς ἀπλῶς ἀναλισκόμεθα ἐδῶ μέσα—ἀλλὰ γιὰ νὰ μορφώσουμε—σὰς εἶπα—τοὺς νέους.

Πολλὰς φορὰς μοῦ ζήτησαν τὴν ἐξήγηση αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου. Πῶς αὐτὴ ἡ φτωχότερη Σχολὴ τοῦ κόσμου ἔχει ὅλες αὐτὲς τίς ποικίλες ἐκδηλώσεις; Πῶς γίνεται αὐτὸ τὸ κατόρθωμα; Ἡ λύση πού ἔχουμε δώσετ εἶναι πάρα πολὺ ἀπλὴ. Κάθε δαπάνη γίνεται σὲ βάρος τῶν καθηγητῶν

της. Όταν δηλαδή απαιτηθεί μιὰ δαπάνη χρήσιμη, μιὰ δαπάνη πού θά συμβάλει στοῦ νά φανεῖ ἡ Σχολή ὠφέλιμη στήν κοινωνία, αὐθόρμητα οἱ καθηγηταί της καί μέ εὐχαρίστηση δέχονται κάθε φαλκίδευση τῶν νομίμων ἀποδοχῶν τους γιά τήν πραγματοποίηση τῆς χρήσιμης αὐτῆς δαπάνης.

Σ' αὐτό τὸ σεμνὸ χῶρο πού εἴσθε σεῖς καθισμένοι, κάθε Τετάρτη γίνονται διαλέξεις γενικοῦ καί ειδικοῦ περιεχομένου ἀπὸ διαπρεπεῖς ἐπιστήμονες, Ἕλληνες καί ἀλλοδαπούς, πάνω σέ θέματα βέβαια τοῦ κύκλου τῶν ἐνδιαφερόντων καί τῆς ἀκτινοβολίας τῆς Σχολῆς. Οἱ ὀμιλητὲς εἶναι ἀπόλυτα ἐλεύθεροι νά διατυπώσουν τίς ἐπιστημονικὲς τους γνώμες. Καί τὴν ἐλευθερία αὐτὴ τὴν καλλιεργοῦμε γιά νά δώσουμε τὴν εὐκαιρία στήν ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας. Πιστεύουμε ὅτι αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς διατηρήσεως ἐνὸς ἐπιστημονικοῦ χώρου, μέσα στοῦν ὁποῖο κάθε καλῆς πίστεως ἐπιστήμονας μπορεῖ ἀβίαστα νά ἀναπτύξει τίς ἰδέες του καί νά δεχθεῖ, ἐνδεχομένως, τὴν ἀντίκρουσίν του, εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς καλύτερες ὑπηρεσίες πού μπορεῖ νά προσφέρει ἓνα μορφωτικὸ Ἰδρυμα, γιατί ἡ Σχολὴ νομίζει ὅτι μόρφωση σημαίνει ἐλευθερία, καί ἐλευθερία σημαίνει αὐτοπειθαρχία, καί αὐτοπειθαρχία σημαίνει ἀλληλοσεβασμός.

Ζητᾶμε ἀπὸ ὄλους τοὺς πνευματικὸς ἀνθρώπους—καί πραγματικὰ ὑπάρχουν πολλοὶ—νά ἔλθουν ἐδῶ, ἀπ' αὐτὸ τὸ μικρὸ βῆμα ν' ἀναπτύξουν ἐλεύθερα τίς γνώμες τους μπροστὰ στοῦ κοινό, καί ἐλεύθερα νά συζητήσουμε τίς ἀπόψεις τους, γιατί κανεὶς δὲν κατέστη ἡ Ἀλήθεια. Ἐνας καί μόνος μπόρεσε δίκαια στοῦν κόσμον νά πεῖ «Ἐγὼ εἰμί ἡ ἀλήθεια!» Ἐξω ἀπ' Αὐτὸν κανένας ἄλλος δὲν μπορεῖ νά τὸ ἰσχυρισθεῖ.

Εἶναι ἀνόητοι ἐκεῖνοι πού ἀπὸ ἔδρας διδάσκουν πὼς οἱ σπουδαστὲς τους πρέπει νά ἀσπασθοῦν τίς δικὲς τους γνώμες καί ἰδιαίτερα νά ἀναφέρουν τίς δικὲς τους ὑποσημειώσεις κατὰ τὴν ἐξέτασίν τους, ἂν εἶναι σπουδαστὲς. Σὲ καμιὰ περίπτωσιν δὲν συμβαίνει τοῦτο σ' ἐμᾶς. Μάλιστα, ἡ Σχολὴ διεξάγει ἰδιαίτερο ἀγῶνα ἐναντίον κάθε δεσμευτικῆς ἀπόψεως καί καλεῖ ὄλους τοὺς σπουδαστὲς νά ἐκθέσουν τίς γνώμες τους μέ πνεῦμα ἐλευθερίας, γιά νά ἀντιληφθοῦν ὅτι πρέπει νά γίνουν ἐλεύθεροὶ ἄνθρωποι. Μὲ κανένα τρόπο δὲν ὑποχρεώνονται νά ἐπαναλαμβάνουν τίς δικὲς μας ἀπόψεις, καί τίς δικὲς μας ὑποσημειώσεις, ἀκριβῶς γιά νά κατανοήσουν ποιὸ εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ἔρευνας.

Γι' αὐτὸ ἐδῶ προσέρχονται ἄνθρωποι ἀνήκοντες σὲ ὁποιαδήποτε ἐπιστημονικὴ Σχολή, σὲ ὁποιαδήποτε ἐπιστημονικὴ ἄποψιν, ἐλεύθεροι νά ποῦν ἐλεύθερα τίς ἀπόψεις τους.

Εἴμαστε ὑπερήφανοι γιατί ἀπὸ τὴν ἔδρα αὐτὴ διδάχθησαν οἱ σπουδαστὲς ἀπὸ πνευματικὸς ἐλευθεροὺς ἀνθρώπους, καί εἴμαστε ὑπερήφανοι γιατί μετὰ τίς διαλέξεις εἶναι δυνατόν νά ἐπακολουθήσει μιὰ συζήτηση, στήν ὁποία, καί ἐκεῖνοι ἀκόμη οἱ ὁποῖοι δὲν ἀρέσκονται νά ἀκοῦν τίς γνώμες τῶν ἄλλων ὑποτάσσονται στοῦ νόμον τῆς Σχολῆς, ὁ ὁποῖος νόμος εἶναι βασικός. Σεβόμαστε τὴν ἐλευθερία τῆς σκέψεως, γιατί δίχως τὴν ἐλευθερία τῆς σκέψεως δὲν ὑπάρχει δημοκρατία, δὲν ὑπάρχει

άνθρωπισμός, και δίχως τὸν άνθρωπισμὸ δὲν ὑπάρχει δικαιοσύνη ἀλλὰ πνεῦμα σκότους και ἀδικίας, ἐξαναγκασμοῦ και δουλείας.

Αὐτὴ εἶναι ἡ συμβολὴ τὴν ὁποῖαν προσφέρει ἡ Σχολὴ μας. Θὰ προσθέσω ἀκόμη ὅτι μέσα σ' αὐτὸ τὸ Ἴδρυμα λειτουργεῖ «τὸ Γραφεῖο τῶν Βιομηχανικῶν και Ἐμπορικῶν Ἐρευνῶν» δίχως δαπάνες ἢ μᾶλλον μὲ δαπάνες τὶς ὁποῖες συνήθως καταβάλλει ὁ διευθύνων τὸ Γραφεῖον Βιομηχανικῶν και Ἐμπορικῶν Ἐρευνῶν. Ὅταν ἀναλογίζομαι ὅτι τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Columbia διαθέτει 2 ἑκατ δολλάρια τὸ χρόνο γιὰ τὸ «Γραφεῖο Ἐρευνῶν» του και τὸ συγκρίνω μὲ τὰ λίγα μέσα τὰ ὁποῖα ἀπὸ δικὰ του διαθέτει ὁ Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου Ἐρευνῶν, διερωτῶμαι πῶς στὸν φτωχὸ αὐτὸ τόπο ἐπὶ τέλους εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ μιὰ ἔρευνα πάνω σὲ τόσα προβλήματα, σὲ τόσο ἐπιτακτικὰ ζητήματα, πού παρουσιάζει ἡ οἰκονομικὴ μας ζωὴ.

Ἄλλὰ τὸ πιστεύω—και πιστεύω ὅτι και σεῖς τὸ δέχεσθε—ὅτι ἡ ἐργασία και ἡ ἀπόδοση δὲ γίνεται μόνο μὲ χρήματα. Γίνεται μὲ λίγη ὁμορφὴ τρέλα και μὲ πολλή, πίστη και αὐτὴ ἡ τρέλα και αὐτὴ ἡ πίστη ὑπάρχει ἐκεῖ εἰς τὸ Γραφεῖο Ἐρευνῶν—στὸ ὁποῖο, ὅσοι θέλετε, καλεῖσθε νὰ συντελέσετε σὲ ἔρευνες—και στοὺς Καθηγητὲς τῆς Σχολῆς τοὺς πολυτιμοὺς και ἀγαπητοὺς συνεργάτες, οἱ ὁποῖοι ἀναντίρρητα εἶναι περήφανοι και γιὰ τὴν ὥραῖα τοὺς τρέλα και γιὰ τὴ δημιουργικὴ τοὺς πίστη.

* * *

Στὰ Σχολεῖα σας διδάσκονται τὰ παιδιὰ τὴ γραφὴ και τὴν ἀνάγνωση. Μαθαίνετε σ' αὐτὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ αὐτὸ τὸ ἱερὸ ὄνομα, τὸ γεωγραφικὸ χῶρο πού λέγεται, Ἑλλάς και τὴ συμβολὴ πού ἔκανε στὸν πολιτισμὸ, στὴν ἐξέλιξη τῆς Ἀνθρωπότητος.

Νομίζω ὅτι κάνουμε ἕνα λάθος, δελχνοντας στὰ παιδιὰ μόνο τὴν καλὴ ὄψη τῶν πραγμάτων. Δὲ λέμε ἀκριβῶς τὴν ἀλήθεια στὰ μικρὰ παιδιὰ, σ' αὐτὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ πού αὔριο θὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι δὲν τοὺς τὰ εἶπαμε ὅλα, ὅτι κάτι τοὺς κρύψαμε κατὰ τὴ διδασκαλίᾳ και θὰ γίνουν ὀλιγόπιστα, γιατί εἶχαν τὴν ἀξίωση ἀπὸ μᾶς τοὺς Δασκάλους νὰ τοὺς ποῦμε πῶς αὐτὸς ὁ τόπος ἄλλοτε ὑψώνεται και γίνεται πάρα πολὺ μεγάλος και πῶς ἄλλοτε εὐκόλα ξεπέφτει και γίνετα πάρα πολὺ μικρός.

Τὶ ἐνδιαφέρει νὰ ἀραδιάσουμε χιλιάδες ὀνόματα στρατηγῶν ἢ χιλιάδες ὀνόματα ρητόρων και πολιτικῶν ἀνδρῶν! Νομίζω ἀπὸ τὴν ἱστορία πρέπει νὰ τοὺς μάθετε ἕνα βασικὸ, μιὰ ἀλήθεια τὴν ἀλήθεια, πού εἶναι μιὰ και μόνη: Ὅτι ἡ συμβολὴ τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξε πολὺ μεγάλη—τόσο μεγάλη ὥστε ὀρθῶς ὁ κόσμος νὰ ὀδηγεῖται ἀκόμα ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ θαῦμα, τόσο μεγάλη πού ἐγὼ διερωτῶμαι μήπως, ἂν διακοῦσε πιὸ πολὺ, θὰ παραφρονοῦσε ἀπὸ εὐτυχία ὁ κόσμος—ὅταν οἱ Ἕλληνες ἦσαν ὅλοι μαζὶ, ὅταν οἱ Ἕλληνες ἤθελαν πραγματικὰ νὰ δημιουργήσουν, νὰ οἰκοδομήσουν, και ὅτι ἀντίθετα ὑπάρχουν και ἄλλες περίοδοι πάρα πολὺ μεγάλες χρονικά, περίοδοι ὀδυνηρές, κατὰ τὶς ὁποῖες οἱ Ἕλληνες δὲν ἤθελαν νὰ οἰκοδομήσουν, δὲν ἤθελαν νὰ εἶναι δημιουργοὶ παρά στάθηκαν καταλυ-

τὲς τοῦ ἰδίου τους μεγαλείου, τῆς ἰδίας τους εὐτυχίας.

Εἶναι ἀπὸ τῆ μιᾶ μεριά ἡ περίοδος τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους μὲ τόση δίκαιη περηφάνεια ὁ Αἰσχύλος ὕμνησε στοὺς «Πέρσες» του καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη εἶναι ἡ περίοδος τῶν Γραικύλων, γιὰ τοὺς ὁποίους μὲ τόση καταφρόνηση μιλοῦσαν οἱ Ῥωμαῖοι.

Χρέος εἶναι νὰ μεταδώσουμε στοὺς νέους—παρότι ζοῦμε μέσα σὲ μιᾶ οἰκογένεια ἀποσυντεθειμένη καὶ ἀγράμματη, μέσα σὲ μιᾶ κοινωνία ποὺ ἀκόμη δυστυχῶς δὲν συμβαδίζει μὲ τὸ σύγχρονο πολιτισμὸ, σ' ἓνα Κράτος ποὺ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν Παιδεία,— νὰ μεταδώσουμε ἓνα καὶ μόνο, ὅτι εἶναι ἀνάγκη αὐτὸς ὁ τόπος νὰ ἐπιβιώσει, γιὰ τὶ νόημα θὰ ἔχει ἡ ἐξέλιξη τῆς Εὐρώπης, ἡ ἐξέλιξη τοῦ κόσμου, ἂν πάψει ὁ ἱερός αὐτὸς χῶρος νὰ κατέχεται πραγματικὰ ἀπὸ Ἑλληνες ἢ ἂν μιὰ μέρα αὐτὸς ὁ τόπος μεταβληθεῖ σὲ ἀποικία ἀδιάφορα ποιᾶς ξένης σημαίας. Χρέος μας εἶναι νὰ διακηρύξουμε πῶς εἶναι ἀνάγκη τοῦ κόσμου ὅλου — ὄχι μόνο δική μας — νὰ ὑπάρχει μιὰ ἐλεύθερη Ἑλλάδα μέσα σὲ μιὰ ἐλεύθερη Εὐρώπη.

Ἄγαπητοὶ φίλοι

Στὶς ψυχὲς καὶ στὸ πνεῦμα τοῦ μικροῦ σας μαθητῆ πρέπει νὰ δώσουμε νὰ καταλάβει τὸ μεγαλεῖο τῆς Φυλῆς μας σὲ ὀρισμένες περιόδους, νὰ ὑψωθεῖ στὸ νόημά τους, νὰ ἐμπλουτισθεῖ ἀπὸ ὑπερηφάνεια. Πρέπει αὐτὰ νὰ τοῦ γίνουν δημιουργικὴ παρόρμηση γιὰ νὰ σταθεῖ κι αὐτὸς στὸ ὕψος τοῦ βάρους ποὺ ἀνεβαίνει ἡ Φυλὴ στὶς μεγάλες τῆς στιγμές. Καὶ ὑπάρχουν στιγμὲς τόσο μεγάλες στὴν ἱστορία μας—χτὲς ἀκόμα μὲ τὸν ἀγῶνα μας κατὰ τοῦ φασισμού δεξιᾶς καὶ ἀριστερῆς μορφῆς, ποὺ ὁ κόσμος δὲν νομίζω ὅτι μπόρεσε νὰ τὶς κατανοήσει καὶ νὰ ὑψωθεῖ στὸ νόημά τους. Ἀλήθεια στὶς στιγμὲς ἐκεῖνες, ἰδίως τοῦ ἀντιφασιστικοῦ καὶ ἀντιχιτλερικοῦ ἀγῶνα μας, εἴμαστε παραπολὺ μεγάλοι καὶ ὁ ἄλλος κόσμος ἦτανε, δυστυχῶς, πάρα πολὺ μικρός.

Αὐτὴ τὴ στιγμή τοῦ μεγαλείου πρέπει νὰ τὴν δώσουμε, ἐνῶ παρὰλληλα πρέπει νὰ τονίσουμε ὅλη τὴ μεγάλη χρονικὴ περίοδο τῶν μικροτήτων, τῶν διχονοιῶν μας, τῶν παθῶν μας, τοῦ μίσους, τῆς προδοσίας καὶ τῆς ντροπῆς ποὺ βασιλεψαν.

Καὶ πρέπει νὰ δώσουμε στοὺς νέους νὰ ἀντιληφθοῦν—ἂν θέλουν νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι, ἀντάξιοι γιὰ τὸ παρελθόν τους καὶ ἱκανοὶ νὰ δημιουργήσουν ἓνα ἀντάξιο μέλλον—ὅτι πρέπει μέσα στὴν ψυχὴ τους νὰ μὴ βασιλέψει ἡ διχόνοια, τὸ μίσος καὶ τὸ πάθος, ἀλλὰ νὰ κυριαρχεῖ ἡ ἀγάπη, πρέπει νὰ βασιλεύει ἡ ἐνότητα καὶ νὰ ὀδηγεῖ ἡ ἀλληλεγγύη.

Στὸ Σχολεῖο τὸ δικό μας, στὸ Ἑλληνικὸ σχολεῖο, εἶναι ἀνάγκη νὰ δώσουμε, σὰν ἀνώτερη, σὰν τὴν πιὸ ὕψηλὴ ἀρετὴ, σὰν βασικὴ ἔννοια τοῦ πολίτη, τὴν ἔννοια τῆς ἀλληλεγγύης, γιὰ τὴν ἔχει μιὰ ἰδιαίτερη ἀξία γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ Λαό. Ἡ ἔλλειψή της εἶναι ἱκανὴ νὰ τὸν ἐξαφανίσει ἢ νὰ τὸν

μεταβάλλει σὲ ἀποικία τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου. Ἡ ὑπαρξὴ της εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ τὸν ὀδηγήσει στὸ Μεγαλεῖο.

Ἔχω μίαν ἰδιοτροπία, ἀγαπητοὶ φίλοι. Πρέπει νὰ τὴν σεβασθεῖτε. Δὲν ὑπάρχει λόγος τὸν ὅποιον ἐκφωνῶ καὶ στὸν ὅποιο νὰ μὴν ἐπιλαμβάνω διαρκῶς, σὰν τὸν ἀρχαῖο Ρωμαῖο συγκλητικὸ, εἴτε στοὺς νέους—καὶ οἱ περισσότεροὶ εἶσθε νέοι—εἴτε στοὺς γεροντότερους ἀπευθύνομαι, ὅτι εἶναι ἀνάγκη ὅλοι νὰ ἀντιληφθοῦν πὼς δὲν ὑπάρχει γιὰ τοὺς Ἕλληνες ἄλλη πατρίδα ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν ὑπάρχει καμία ἄλλη πρωτεύουσα, ἔξω ἀπὸ αὐτὸ τὸ στολίδι τῆς γῆς ποῦ λέγεται Ἀθήνα. Ὅσοι στηρίζουν ἄλλοῦ τίς σκέψεις τοὺς δὲν εἶναι Ἕλληνες, δὲν μπορεῖ προπαντὸς νὰ εἶναι Δάσκαλοι.

Ἀγαπητοὶ μου Συναδέλφω

Στὸν πόλεμο οἱ ἐλευθεροὶ Λαοὶ ἀγωνίστηκαν μὲ ἥρωισμοὺς καὶ θυσίες, ὄχι μόνον γιὰ νὰ σώσουν τὰ ὕλικά τους ἀγαθὰ, ἀλλ' ἐπίσης πολεμήσανε γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὰ ἠθικά καὶ πνευματικὰ τοὺς ἐπιτεύγματα. Φοβᾶμαι ὅτι μετὰ τὸν πόλεμο παραβλέψαμε τοῦτο. Στὴ περίοδο τῆς εἰρήνης παρασκευαζόμεστε γιὰ νέον πόλεμον, ἐνῶ δὲν ἀσχολούμεθα νὰ περιφρουρήσουμε τὴν ψυχὴ μας καὶ τὸ πνεῦμα μας, ποῦ εἶναι παραπάνω ἀπὸ τὰ ὕλικά μας ἀγαθὰ. Φοβούμεθα τὸν ἐχθρὸν ἀλλὰ δὲν οἰκοδομοῦμε καὶ δὲν ὀργανώνομε σχολεῖα, δὲν ἀναπτύσσομε καὶ δὲ βελτιώνομε τὴν ἐκπαίδευσή μας, μὲ τὴν ὁποία μποροῦμε ν' ἀντιμετωπίσουμε ἕνα μεγαλύτερον ἐχθρὸν, τὸν ἀμαθῆ ἢ ἡμιμαθῆ νέον, ποῦ εἶναι ἕτοιμος νὰ κλονίσει τὸ οἰκοδόμημα, ἕτοιμος νὰ συνεργασθεῖ μὲ τὸν ἐχθρὸν.

Τὰ Ἰδανικά τῆς Ἐλευθερίας γιὰ ὅλους, τῆς Δικαιοσύνης γιὰ ὅλους, τῆς Εὐημερίας γιὰ ὅλους, ποῦ εἶναι τὰ συνθήματα τῶν Ἐλευθέρων Λαῶν μποροῦν νὰ στηριχθοῦν μόνον σὲ μιὰ ἀντάξια Ἐκπαίδευση μὲ πλοῦσια ὕλικά μέσα καὶ μὲ ἀνθρώπους ποῦ νὰ πιστεύουν στὴ μεγάλη τῆς ἀποστολῆς, μὲ Δασκάλους ποῦ νὰ ἀμείβονται καλὰ καὶ νὰ ἐκτιμῶνται κοινωνικά, γιὰτὶ χωρὶς τὴν ὕλικὴ ἐνίσχυση καὶ χωρὶς τὴν κοινωνικὴ ἐξύψωση τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Λειτουργοῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχουμε ἐκπαίδευση.

Γνωρίζω, ἀγαπητοὶ Φίλοι, πόσον τὸ ἔργον σας εἶναι ἐπίπονον. Γνωρίζω πόσον πῶς ἐπίπονον ἀπὸ τὸ δικό μας εἶναι τὸ ἔργο σας καὶ πιστέψατέ με ὡς τὸ πόνον σας καὶ ἀντιλαμβάνομαι τὸν μόχθον σας, ἰδίως ὅταν ἀναλογίζομαι τὴν ἀδιαφορίαν τῆς Κοινωνίας, τὴν ἀστοργίαν τῆς Πολιτείας, τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ἄγνοίαν, τὴν ὀπισθοδρομικότητα καὶ τὴν ἀντίδραση ποῦ σὰς περιβάλλουν.

Ἀλλὰ αὐτὰ καθιστοῦν τὸ ἔργον σας ὠραιότερον καὶ εὐγενικότερον. Μπορεῖ νὰ ὑπάρχει μεγάλη δόση πίκρας καὶ ἀπογοητεύσεως, ἀλλ' ἴσως νὰ ὑπάρχει καὶ μεγάλη ποσότητα χαρᾶς καὶ ὑπερηφάνειας τὸ νὰ στέκεται κανεὶς ψηλότερα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, φτάνει νὰ τοὺς θωρεῖ πάντα μὲ συγκατάβαση καὶ μὲ στοργήν. Χρέος ἔχει ν' ἀγαπάει κανεὶς τοὺς καλοὺς, γιὰτὶ εἶναι καλοὶ καὶ τοὺς κακοὺς, γιὰτὶ, ἀλήθεια, πρέπει νὰ εἶναι πολὺ δυστυχεῖς.